

Politički i vojni odnosi u Bosanskoj Posavini tijekom 1992. g.

Kovač, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:501454>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za povijest

POLITIČKI I VOJNI ODNOSI U BOSANSKOJ
POSAVINI TIJEKOM 1992. GODINE

Završni rad

Kandidat: Luka Kovač

Mentor: prof. dr. sc. Stjepan Čosić

Sumentor: Mijo Beljo, mag. educ. hist.

Zagreb, srpanj 2019.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Stanje u Socijalističkoj Republici BiH do ožujka 1992. godine.....	5
3. Borbena djelovanja u Bosanskoj Posavini od ožujka do listopada, 1992. godine.....	8
3.1. Stanje od ožujka do kraja svibnja 1992. godine	8
3.2. Stanje od lipnja do početka listopada 1992.godine.....	11
4. Konstrukcije o „prodaji“ Bosanske Posavine	14
5. Zaključak	16
LITERATURA	18

1. Uvod

Bosanska Posavina smještena je u sjevernom dijelu Bosne uz rijeku Savu te je kao takva u velikoj mjeri povezana te gravitira prema Republici Hrvatskoj. U skladu s navedenim, cilj je ovoga rada obraditi ključne događaje na području Bosanske Posavine tijekom razdoblja ratne 1992. godine.

Precizne granice područja poznatog pod nazivom Bosanska Posavina nije moguće odrediti. Tim problemom bavio se i Marjan Đorđić, u svojoj knjizi *Bosanska Posavina*, u kojoj ističe da prostor Bosanske Posavine nikada nije bio zasebna administrativna cjelina, a obzirom na prirodno-zemljopisna i gospodarska obilježja u prostor Bosanske Posavine ušle bi iduće općine: Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Derventa, Odžak, Orašje, najveći dio općine Brčko i Modriča, velik dio općine Gradačac, dio općine Doboj i mali dio općine Srebrenik, a prostorna veličina iznosila bi oko 2000 km².¹

S druge strane, Jerko Zovak u knjizi, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, iznosi podatke o broju te nacionalnoj strukturi stanovništva u osam općina Bosne i Hercegovine, na području Bosanske Posavine, i to redom: Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Brčko, Derventa, Gradačac, Modriča, Odžak i Orašje. Prateći dalje spomenute podatke važno je za istaknuti kako je u vrijeme popisa stanovništva, odnosno 1991., tik pred nadolazeće ratne sukobe na tom području, živjelo ukupno 361.100 ljudi. Od tog broja, Hrvati su činili 128.741 ili 35,65%, Muslimani 104.773 ili 29,01%, Srbi 100.252 ili 27,76%, Jugoslaveni 19.227 ili 5,32% te ostali 8.107 ili 2,25%.² U skladu sa spomenutim podacima, očito je da su Hrvati na predmetnom području bili relativna većina stanovništva u velikoj većini općina, a tek u dvije su činili većinsko stanovništvo. Dvije općine gdje su Hrvati bili apsolutna većina, prema navodima Jerka Zovka, jesu Odžak, gdje su Hrvati činili 16.598 ili 54,15%, i Orašje, gdje su Hrvati činili 21.234 ili 75,30% stanovništva.³

Kada je riječ o Bosanskoj Posavini, još su uvijek prisutne rekonstrukcije događaja koje se kreću u smjeru negativne uloge Republike Hrvatske po pitanju opstanka i obrane tih područja, te je za shvaćanje situacije u Bosanskoj Posavini nužno u kontekst vremena svrstati i stanje unutar Republike Hrvatske te Bosne i Hercegovine početkom 1992. godine. U tom razdoblju gotovo trećina teritorija Republike Hrvatske bila je okupirana od strane srpskih snaga. Srpske snage su kontrolirale teritorije koji su okupljeni u tzv. Republiku Srpsku

¹ ĐORĐIĆ, Marjan. *Bosanska Posavina : (povijesno-zemljopisni pregled)*. Zagreb: Polion, 1996., 10.

² ZOVAK, Jerko. *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.* Zagreb: Posavska Hrvatska; Grad Slavonski Brod, 2009., 102.

³ Isto

Krajinu, proglašenu 21. prosinca 1990. godine. Gotovo identičan proces pokrenuli su i bosanskohercegovački Srbi upravo tijekom 1991. kada je proglašeno nekoliko Srpskih autonomnim oblasti na području tadašnje Socijalističke Republike BiH. Taj proces završen je 9. siječnja 1992., kada je proglašena Srpska Republika BiH. Srpske će snage u ljeto 1992., pokrenuti operaciju „Koridor-92“ koja će se, prema navodima Jerka Zovka, sastojati od tri etape. Prva etapa uključivala je izbijanje na crt: Modriča-Pećnik-Derventa, druga je označavala izbijanje na rijeku Savu na odsjeku: ušće Bosne-Velika Brusnica-Bijelo Brdo te osiguravanje iz pravca Gradačca i Gračanice i ojačavanje snaga prema Orašju, dok je treća etapa uključivala zauzimanje Bosanskoga Broda s okolinom te izbijanje u cijelosti na prirodnu i državnu granicu Srpske Republike s Hrvatskom na rijeci Savi.⁴ Upravo ova akcija, kojom su se Srbi borili za „koridor života“ ocrtava nastojanja Srba za osvajanjem prometnica koje će ih povezati s Kninom i okupiranim dijelovima RH.

⁴ Isto, 247.-248.

2. Stanje u Socijalističkoj Republici BiH do ožujka 1992. godine

Druga polovica 1980-ih godina unutar tadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje SFRJ) označila je početak novih političkih procesa koji su nagovještavali određene promjene. U jednoj od saveznih država tadašnje Jugoslavije, Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, početkom 1989. dolazi do pojave prvih političkih stranaka koje su se u svojim programima udaljavale od projugoslavenske ideje, stremeći prema ideji nacionalnoga ponosa i jačanja utjecaja Hrvatske unutar postojećih okvira mogućnosti. U skladu s tim, upravo 1989., na području SR Hrvatske javljaju se prve političke organizacije u vidu Hrvatske socijalno-liberalne stranke i Hrvatske demokratske zajednice.⁵ Razvoj slobodnijeg političkog procesa na području dviju zapadnih jugoslavenskih republika, Sloveniji i Hrvatskoj, kao i općenito stanje unutar tadašnje Jugoslavije, imalo je ključnog utjecaja na razvoj političkih procesa na području tadašnje SR BiH. Na taj način u razdoblju od početka 1990. do druge polovice kolovoza 1990., na području SR BiH osnovane su tri nacionalne stranke konstitutivnih naroda SR BiH: Stranka demokratske akcije (SDA), Srpska demokratska stranka (SDS) i Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH).

Pojava demokratizacije društva bila je zasigurno velik korak prema prvim slobodnim, višestranačkim izborima u Bosni i Hercegovini. Prvi slobodni izbori u BiH održani su 18. studenoga 1990., a na njima je koalicija triju spomenutih stranaka konstitutivnih naroda uvjerljivo pobijedila te osvojila svih sedam mjesta za članove Predsjedništva i 84% mandata u Skupštini SR BiH. Za članove Predsjedništva SR BiH izabrani su Stjepan Kljuić i Franjo Boras s liste HDZ-a, Fikret Abdić, Ejup Ganić i Alija Izetbegović s liste SDA te Biljana Plavšić i Nikola Koljević s liste SDS-a.⁶ Na izborima je u šest temeljnih općina Bosanske Posavine (Derventa, Bosanski Brod, Odžak, Modriča, Bosanski Šamac i Orašje) izbornu pobjedu odnijela Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine te su u svih šest spomenutih općina za predsjednike izabrani Hrvati.⁷

Promatrajući događaje u Hrvatskoj 1991., mogućnost prenošenja sličnih negativnih silnica i na prostor BiH bio je veoma izgledan scenarij. U Hercegovinu su, 20. rujna 1991., ušli dijelovi Užičkog (37.) i Titogradskog (2.) korpusa JNA, popunjeni rezervistima iz Srbije i

⁵ RADELIĆ, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji: 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest; Školska knjiga, 2006., 590.

⁶ LUČIĆ, (Ivo) Ivica. *Uzroci rata: Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine*. Zagreb: Despot Infinitus; Hrvatski institut za povijest, 2013., 286.-287.

⁷ TOMAS, Mario. „Prikaz i analiza borbi na bosanskoposavskom bojištu 1992.“. *Scrinia Slavonica* 13 (2013), 280.

Crne Gore. Dva navedena korpusa činili su glavninu neprijateljskih snaga tijekom listopadskih napada na Dubrovnik 1991., tijekom kojih su uništena 22 hrvatska sela i naselja, među kojima i prostor sela Ravno.⁸ Poučeno događajima u Ravnom, hrvatsko stanovništvo na području BiH započelo je proces obrambenih priprema za buduće događaje. Takvo je nastojanje u osnovi predstavljalo zaseban proces s obzirom na nemogućnosti djelovanja središnje vlasti u Sarajevu koja se tijekom toga razdoblja nije usprotivila vojnom djelovanju JNA na području BiH. Povodom događaja u Ravnom, među hrvatskim stanovništvom osobito negativno odjeknula je izjava Alije Izetbegovića koji je izjavio kako to nije muslimanski rat, već rat isključivo Hrvata i Srba.

Poučeno događajima u Hrvatskoj te u selu Ravno, hrvatski politički predstavnici unutar BiH započeli su proces ustrojavanja određenih struktura koje su im mogle ponuditi mogućnosti obrane prostora BiH. Najprije su u sklopu najjače političke stranke bosanskohercegovačkih Hrvata osnovane tri regionalne zajednice HDZ-a: Travnička, Hercegovačka i Posavska regionalna zajednica, koje su trebale poslužiti kao osnova budućem sustavu organiziranja. Naposljetku, obrambena nastojanja bosanskohercegovačkih Hrvata ojačana su tijekom studenog 1991., osnivanjem hrvatskih zajednica na onim područjima gdje su Hrvati bili većina stanovništva. Konačan rezultat navedenog procesa bio je očigledan tijekom 18. studenog 1991., kada je na sastanku predstavnika nekoliko općina u BiH, u gradiću Grudama, donesena odluka o proglašenju Hrvatske zajednice Herceg-Bosne (HZ HB).⁹

Uvertira u oružane sukobe na području BiH bila je razvidna krajem 1991. i početkom 1992. godine. Najprije je početkom siječnja 1992. u Sarajevu između predstavnika JNA i Republike Hrvatske potpisano primirje kojim je JNA morala napustiti prostor Republike Hrvatske.¹⁰ Povlačenjem iz Hrvatske, JNA je većinu snaga u kratkom roku rasporedila upravo na području SR BiH jačajući na taj način potporu srpskim političkim nastojanjima da SR BiH i dalje ostane u sastavu krnje Jugoslavije. Međutim, u Skupštini SR BiH, 25. siječnja 1992., izglasana je „Odluka o raspisivanju referenduma o nezavisnosti Bosne i Hercegovine“, a upravo je ta odluka bila ključna za BiH i njenu neovisnost.¹¹ Referendum je održan 29. veljače i 1. ožujka 1992., a gotovo 63 posto stanovništva izjasnilo se za neovisnost i samostalnost države. Detaljnijim uvidom u navedene rezultate vidljivo je da se stanovništvo u

⁸ LUČIĆ, *Uzroci rata*, 329.

⁹ Isto, 352.-353.

¹⁰ Isto, 356.

¹¹ Isto, 359.

većinski hrvatskim i muslimanskim općinama izjasnilo za neovisnost, dok se srpsko stanovništvo izjasnilo protiv neovisnosti BiH nastojeći u nekim mjestima čak i spriječiti provođenje referenduma. U tim događajima zabilježene su i prve ljudske žrtve, najprije u Travniku te u Sarajevu, koje je nakon prvog referenduskog dana i događaja na Baščaršiji bilo blokirano od strane pristaša SDS-a.¹² Ovi događaji bili su svojevrstan uvod u skorašnji krvavi ratni sukob koji će zahvatiti BiH.

¹² Isto, 365.-366.

3. Borbena djelovanja u Bosanskoj Posavini od ožujka do listopada, 1992. godine

3.1. Stanje od ožujka do kraja svibnja 1992. godine

Događaji koji su se zbivali u vrijeme i neposredno nakon referenduma u BiH, vrlo su se brzo prenijeli i na teritorij Bosanske Posavine. Već dva dana nakon referenduma, u Bosanskoj Posavini dolazi do prvih sukoba između Srba te Hrvata i Muslimana. Prvi takav sukob zabilježen je u Bosanskom Brodu, etnički izrazito heterogenom gradu. Prema zadnjem predratnom popisu stanovništva iz 1991., na području grada Bosanskog Broda živjelo je ukupno 14.098 stanovnika. Od toga broja, Srbi su činili 4.373 ili 31,02%, Hrvati 4.086 ili 28,98%, Muslimani 2.246 ili 15,93% te ostali 3.393 ili 24,07%.¹³ Tijekom 3. ožujka 1992. na području Bosanskog Broda zabilježeni su prvi oružani sukobi do kojih je došlo nakon što su naoružani lokalni Srbi pod vodstvom članova SDS Bosanski Brod nastojali preuzeti važnije objekte u gradu kao što su most, zgrada MUP-a i razni privredni objekti. Navedeni sukobi potrajali su do sljedećega dana kada su propali i to nakon što su im se suprotstavile vojne snage organizirane od strane domicilnih Hrvata. Navedeni događaji predstavljali su uvertiru u buduće događaje koji će na navedenom području biti aktivni do listopada 1992. godine. Isto tako, bio je to vidljiv početak vojnog organiziranja Hrvata i Muslimana na tome području. Tada je većina koordinacije obrambenih djelovanja u Bosanskom Brodu odrađena uz pomoć centra veze slavonskobrodske 108. brigade HV-a. Dan nakon završetka borbi u Bosanskom Brodu, 5. ožujka, 108. brigada dovedena je u stanje pripravnosti, na što je u većoj mjeri utjecalo naoružavanje srpskog dijela Teritorijalne obrane Bosne i Hercegovine (dalje: TO BiH)¹⁴ u Bosanskoj Posavini.¹⁵ U gradu je potom dogovoreno primirje između sukobljenih strana koje je potrajalo svega nekoliko dana do 14. ožujka kada je ponovljen napad srpskih strana iz istočnog dijela grada u kojem su Srbi činili većinu, no i on je uspješno odbijen.¹⁶

Početkom ratnih sukoba, premoćnu pomoć domicilnim srpskim snagama pružile su jedinice JNA, koja je od početaka ratnih zbivanja na području Bosanske Posavine u znatnoj mjeri naoružavala Srbe u Bosanskoj Posavini. Aktivnost se posebno intenzivira nakon 28. ožujka 1992. kada je Komanda Tuzlanskog korpusa JNA osnovala Prvu operativnu grupu

¹³ LUKAČ, Dragan. *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini*. Zagreb-Orašje: Centar za prikupljanje i obradu podataka u Domovinskom ratu; Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“, 1997., 27.

¹⁴ TO BiH – Teritorijalna obrana Bosne i Hercegovine

¹⁵ MARIJAN, Davor. *Graničari – prilog za put 108. brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske (lipanj 1991.-studenj 1992.)*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2006., 164.

¹⁶ MARIJAN, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot infinitus; Hrvatski institut za povijest, 2016., 242.

(OG-1) sa sjedištem u Podnovlju. Prema vojnim planovima JNA njezine snage su uz pomoć lokalnih Srba planirale operaciju zauzimanja područja sjevernoistočne Bosne i Bosanske Posavine prema ratnom planu nazvanom *Drina*.¹⁷ Od početka ratnih djelovanja bilo je očito da je JNA glavni organizator naoružavanja domicilnih bosanskohercegovačkih Srba. U praksi, tijekom svibnja 1992. JNA će i dalje biti prisutna na području BiH, no pod novim nazivom Vojske Srpske Republike BiH koja će tijekom kolovoza 1992. dobiti svoj konačan transformacijski naziv Vojske Republike Srpske (dalje u tekstu: VRS).¹⁸

Za hrvatsku stranu, ključan je datum vezan uz ratna djelovanja u Bosanskoj Posavini 23. ožujak 1992. kada je granatiran Slavonski Brod koji je u razdoblju ratnih djelovanja u okolini Bosanskog Broda bio izložen topničkim napadima VRS-a. Takvo stanje potrajalo je do kraja rujna 1992., kada su teži topnički napadi izgubili na intenzitetu.¹⁹ U navedenom prostoru, od iznimne važnosti za hrvatsku obranu imali su mostovi na rijeci Savi. Toga je bila svjesna i srpska strana koja je svakodnevnim topničkim djelovanjima nastojala onemogućiti prometovanje mostom koji je spajao Slavonski i Bosanski Brod. Za vrijeme jednog od napada na most između dva Broda, 25. ožujka, dio projektila pao je na središte Slavanskog Broda prilikom čega je stradalo dvoje, a ranjeno desetak ljudi. Uvidjevši kako je Slavonski Brod svakodnevno meta srpskome agresoru te da pritom dolazi do znatnih ljudskih i materijalnih gubitaka, zapovjednici slavonskobrodske brigade Vinko Štefanek, Boris Čaleta-Car i Ivo Petrić (108., 139. i 157. brigada HV-a) sastaju se sa zapovjednikom Operativne zone (OZ) Osijek Karlom Gorinšekom. Na navedenom sastanku zaključeno je kako je nužno odgovoriti na napade koji ugrožavaju Slavonski Brod i njegovu okolicu. U skladu s postojećim dogovorom tijekom 28. ožujka, dobrovoljačka satnija 3. bataljuna²⁰ 108. brigade HV-a prešla je Savu kako bi pomogla konsolidaciji obrambenih položaja u susjednom Bosanskom Brodu. Od toga trenutka, prelazak pripadnika HV-a bio je svakodnevnik s obzirom da su i sukobi na području općine Bosanski Brod bili sve intenzivniji.²¹ Najaktivnije se s hrvatske strane u obranu Bosanske Posavine uključila 108. brigada HV-a, koja je odigrala ključnu ulogu u razbijanju 336. motorizirane brigade Prve operativne grupe Tuzlanskog korpusa kod sela Gornje Kolibe. U razdoblju tijekom 16. i 17. travnja poduzet je od strane Prve operativne

¹⁷ Isto, 242.

¹⁸ MARIJAN, Davor. „Vještački nalaz: o ratnim vezama Hrvatske i BiH (1991.-1995.)“. *Časopis za suvremenu povijest* 36 (2004.), br.2: 211-247., 224.

¹⁹ MARIJAN, *Domovinski rat*, 243.

²⁰ Bataljun – vojnička jedinica manja od brigade, veća od čete; bojna

²¹ TOMAS, „Prikaz i analiza“, 290.

grupe Tuzlanskog korpusa tenkovsko-pješački napad. Pripadnicima 4. čete²² 108. brigade u pomoć su došli pripadnici 1. i 3. čete 108. brigade. U teškim borbama, oklopni bataljun 336. motorizirane brigade pretrpio je znatne gubitke u ljudstvu i tehnici.²³ Zapovjednu ulogu u sukobima u Bosanskoj Posavini imala je Operativna grupa Istočna Posavina (dalje u tekstu: OG Istočna Posavina), a 6. svibnja 1992. glavnim je osloncem logistike Operativne grupe u tim sukobima izabrana 108. brigada HV-a. Shodno tome, početno od 7. svibnja 108. brigada preuzela je ulogu snabdjevanja hrvatskih postrojbi u Bosanskoj Posavini koja se protezala na 22 općine u Bosanskoj Posavini.²⁴

Jedan od bitnijih događaja u početnim fazama sukoba zasigurno je zauzimanje grada Modriče 10. travnja od strane JNA i srpskih pripadnika MUP-a BiH. Nadalje, snage Tuzlanskog korpusa 20. travnja odbacile su hrvatske snage na području Dervente te u potpunosti preuzele nadzor nad tim područjem kontroliravši na taj način i sve prilaze Derventi. Međutim, Tuzlanski korpus tu nije stao te krajem travnja započinje novo pripremanje snaga za akcije širih razmjera duž cijele Bosanske Posavine.²⁵ Tijekom 26. travnja 1992. izdana je zapovijed o izbijanju na rijeku Savu te zauzimanje Bosanskoga Broda i stjecanju kontrole nad mostom između dva Broda. Tijekom istoga dana zapovjednik OG Istočna Posavina Vinko Štefanek dostavlja *Izješće o stanju u zoni odgovornosti OG Istočna Posavina* Zapovjedništvu OZ Osijek u kojemu navodi kako je neprijatelj otpočeo s djelovanjem snaga za prodor na svim pravcima Posavlja te smatra kako je nužno djelovati uvođenjem novih snaga koje bi se spriječile aktivnosti neprijatelja²⁶. Budući da je Slavonski Brod s kraja ožujka 1992. bio izložen topničkim i zračnim napadima, bilo je potrebno poduzeti drastičnije mjere kako bi se takva opasnost otklonila. Tijekom 6. svibnja, Vinko Štefanek izdao je zapovijed za oštar protunapad hrvatskih snaga. Osnovni zadatak OG Istočna Posavina bio je odbaciti srpske topničke snage daleko u dubinu kako bi se spriječilo granatiranje Slavenskog Broda i okolice, a zatim u potpunosti ovladati područjem i na njemu konsolidirati snage za obranu prostora.²⁷

Za protunapad koji je trajao od 8. do 30. svibnja 1992. angažirane su snage 108. i 157. brigade, 3. bataljuna 3. brigade HV-a te 101. i 103. brigada HVO-a. Tijekom protunapada

²² Četa – vojna jedinica koja se sastoji od tri voda; satnija

²³ Devet poginulih i 20-ak ranjenih te devet uništenih ili oštećenih tenkova i oklopnih transportera

²⁴ MARIJAN, *Graničari – prilog za ratni put 108. brigade*, 178.

²⁵ Isto, 173.-174.

²⁶ ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini*, 199.-201.

²⁷ MARIJAN, *Graničari – prilog za ratni put 108. brigade*, 181.

oslobođeno je cijelo područje općine Bosanski Brod, većina teritorija općine Derventa te grad Modriča čijim osvajanjem i završava protunapad hrvatskih snaga.²⁸

Međutim, početni uspjesi hrvatskih snaga u Bosanskoj Posavini krajem svibnja 1992. postupno stagniraju. Tijekom zadnjeg dijela svibnja srpske snage sanirale su krizu koja im se zbila toga mjeseca. Naime, velik dio oficirskoga kadra koji je vodio porijeklo iz Srbije i Crne Gore povučen je u Saveznu Republiku Jugoslaviju. Kada su sanirale spomenuti problem vezan uz oficirski kadar srpske snage mogle su poduzeti mjere preustroja svojih snaga. Tijekom svibnja 1992. završena je transformacija 2. i dijela 4. vojne oblasti (VO) JNA, koja je poslije 12. svibnja prerasla u Vojsku Srpske Republike BiH. U navedenoj reorganizaciji postojeći korpusi JNA dobili su nove nazive pa je tako Tuzlanski korpus JNA postao Istočno-bosanski korpus, a Banjalučki korpus JNA postao je 1. krajiški korpus.²⁹

3.2. Stanje od lipnja do početka listopada 1992.godine

U lipnju 1992. na naredbu generala Momira Talića započelo se s pripremom operacije kodnoga imena „Koridor-92“. Cilj spomenute vojne operacije odnosio se na spajanje zapadnih i istočnih dijelova BiH koji su se nalazili pod srpskom kontrolom. Snage koje su bile angažirane u operaciji bile su podijeljene na tri taktičke grupe (TG): TG-1, TG-2 i TG-3. Zapovjednik TG-1 bio je pukovnik Novica Simić. Na čelu TG-2 nalazio se pukovnik Mile Novaković, dok je ulogu zapovjednika TG-3 obavljao pukovnik Slavko Lisica. Veći dio 1. krajiškog korpusa izvukao se s područja zapadne Slavonije. Od tih snaga formirana je 16. krajiška motorizirana brigada kojom je zapovijedao Milan Čeleketić.³⁰ Uz snage VRS u operaciji su sudjelovale i snage tzv. srpske vojske krajine i milicije kao i vojne snage s područja SRJ. Spomenute snage u akciji „Koridor-92“ brojale su 54 660 boraca, dok su hrvatske snage u to vrijeme brojale 20 tisuća boraca.³¹

Nakon što su pripadnici 16. krajiške motorizirane brigade 12. lipnja uz pomoć tenkovske satnije iz Doboja djelovali na južnom dijelu bojišnice oko grada Dervente započinje operacija „Koridor-92“.³² Trajanje prve etape operacije zamišljeno je do 5. srpnja te su srpske snage trebale izbiti na crtu: Modriča-Jakeš-Derventa. Osvojivši Modriču i cijelu desnu obalu Bosne, 28. lipnja, TG-1 „probila“ je koridor poslije čega su se snage 1. krajiškog

²⁸ TOMAS, „Prikaz i analiza“, 293.

²⁹ MARIJAN, *Graničari – prilog za ratni put 108. brigade*, 191.

³⁰ ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini*, 251.

³¹ Isto, 249.-253.

³² Isto, 247.

i Istočno-bosanskog korpusa spojile.³³ Na derventskom bojištu aktivna je bila TG-3 koja je 4. srpnja zauzela Derventu te shodno tome zaključila prvu etapu operacije. TG-2 je 9. srpnja ovladala Pećnikom te se nakon toga i ona mogla posvetiti drugoj etapi operacije.³⁴

Druga etapa operacije započinje 6. srpnja 1992. godine. Cilj ove etape bio je do 20. srpnja izbiti na crtui: ušće rijeke Bosne-Velika Brusnica-Bijelo Brdo. U drugu etapu operacije aktivno je uvedena spomenuta 16. krajiška motorizirana brigada koja je djelovala na crtii prema selu Velika Brusnica koje je zauzeto 17. srpnja.³⁵

Sve tri taktičke grupe nastavile su sa svojim vojnim djelovanjima i u drugoj fazi operacije. Shodno tomu TG-1 djelovala je dalje na pravcu prema rijeci Savi. Veći uspjeh na tome području postrojbe iz sastava TG-1 ostvarile su tijekom 15. srpnja napredovanjem kod ušća rijeke Bosne u Savu, u blizini sela Prud na istoku te na zapadu kod sela Donji Svilaj. Na taj način TG-1 je u potpunosti ostvarila svoje borbene ciljeve u drugoj etapi.³⁶ Taktička grupa 2, koja je s prvom etapom završila 4 dana kasnije, nastavila je svoje djelovanje i u drugoj etapi. Ona je 16. srpnja nakon zauzimanja Odžaka uspjela izbiti na rijeku Savu na liniji sela Donji Svilaj-Gornji Svilaj.³⁷ Snage TG-3 nakon zauzimanja Derventa u znatnoj su mjeri oslabile, ali su 20. srpnja djelomično uspješno izbile na željenu crtui, iako nisu uspjele zauzeti Bijelo Brdo u blizini Dervente.

Treća etapa operacije vremenski se naslanja na drugu etapu te je izvršenje iste planirano 20. kolovoza, i to na crtii: Velika Brusnica-Bosanski Brod-Dubočac. U njoj je sudjelovala TG-3, a u akciju se uključila i TG-4 pod zapovijedanjem Radmila Zeljaje.³⁸ Ipak, najveći teret treće etape iznijela je TG-3. Selo Kostreš i Bijelo Brdo taktički su bili izuzetno bitni za srpske snage te su se na tom području vodile teške borbe. Da su Kostreš i Bijelo Brdo kako geografski tako i taktički međusobno povezani, znao je i Slavko Lisica: „Proučavajući situaciju, došao sam do zaključka da Bijelo Brdo pada onog momenta kad naše snage izbiju na Kostreš. (...) Dakle, stalno sam inzistirao na Kostrešu, na napadu na Kostreš.“³⁹ Kada je u konačnici nakon teških borbi 25. kolovoza pao Kostreš, hrvatske snage povlače se duž cijele linije Bijelo Brdo-Bosanski Dubočac. Bijelo Brdo zauzeto je 16. kolovoza od strane srpskih

³³ MARIJAN, *Graničari- prilog za ratni put 108. brigade*, 193.

³⁴ ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini*, 251.

³⁵ Isto

³⁶ TOMAS, „Prikaz i analiza“, 302.

³⁷ ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini*, 251.

³⁸ Isto

³⁹ LISICA, Slavko. *Komandant po potrebi*. Sombor: 1995., 140.

snaga koje su tako osvojile mjesto izuzetne strateške važnosti za daljnje napredovanje VRS na pravcu prema konačnom cilju – osvajanju Bosanskog Broda.⁴⁰

Nakon uspjeha u borbama za Kostreš i Bijelog Brda dolazi do konsolidiranja srpskih snaga te novih napada istih na području čitave bojišnice. Tako se tijekom rujna 1992. srpske snage uspijevaju malo-pomalo primaknuti Bosanskom Brodu. Znatnije uspjehe u nastojanjima da ovladaju Bosanskim Brodom srpske su snage ostvarile u periodu između 12. i 15. rujna kada su u području zapadno od grada zauzele sela Gornje Barice, Lipica, Gložik i Gašnjaču.⁴¹ Borbe za Bosanski Brod trajale su od 30. rujna do 6. listopada te su predstavljale posljednju etapu treće faze operacije. Čitava koncentracija snaga neprijatelja bila je fokusirana na zauzimanje Bosanskog Broda. Slavko Lisica je zapisao: „Krenule su, zatutnjale, tenkovske i mehanizovane kolone na sve strane, mimoilazile se, ukrštale, a ko je god drugoga zapitao kuda idu, dobijao je jedan jedini odgovor: na Brod. Svi se kreću, idu, prividno, čak i u suprotnim smjerovima, a svi, ipak idu samo na Brod, u odsudnu bitku za oslobođenje Broda.“⁴² Taktička grupa 3 tijekom 6. listopada 1992. ovladala je Bosanskim Brodom, izbila na most na rijeci Savi te na taj način okončala i treću, posljednju, etapu operacije „Koridor-92“.⁴³

Rezultat operacije bio je jasan: Bosanska Posavina pala je u ruke srpskih snaga. Tijekom cijele operacije hrvatske snage bile su u velikom deficitu u svakom pogledu. Brojnost hrvatskih snaga u nijednom dijelu operacije „Koridor-92“ nije premašivala brojku od 20 000, a krajem listopada hrvatskih snaga u obrani Bosanskog Broda bilo je oko 2 500 dok je TG-3 imala oko 20 000 boraca, što je omjer 1:8 u ljudstvu na štetu obrambenih snaga.⁴⁴ Tijekom operacije VRS je osvojila 760 km² prostora, četiri grada (Modriču, Derventu, Odžak i Bosanski Brod), 16 većih i osam manjih sela te u potpunosti ostvarila zadane vojne ciljeve izbivši duž cijele linije na rijeku Savu.⁴⁵

⁴⁰ TOMAS, „Prikaz i analiza“, 307.

⁴¹ Isto, 308.

⁴² LISICA, *Komandant po potrebi*, 154.

⁴³ TOMAS, „Prikaz i analiza“, 307.;309.

⁴⁴ Isto, 308.

⁴⁵ ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini*, 252.

4. Konstrukcije o „prodaji“ Bosanske Posavine

Od trenutka hrvatskog gubitka većih područja Bosanske Posavine došlo je do pojave određenih konstrukcija uzroka gubitka tih prostora. U tom smislu, kao jedna od danas prisutnih konstrukcija opstala je teza o političkom dogovoru hrvatske i srpske vladajuće političke elite oko prepuštanja Bosanske Posavine srpskoj strani. Spomenuta teza o političkome dogovoru često se potkrepljuje sporazumom potpisanim u Grazu pred predstavnicima Europske zajednice između Radovana Karadžića i Mate Bobana tijekom 6. svibnja 1992. godine. Uz sve to veže se i „mit o zločestim Hercegovcima“ koji su na taj način ostvarili dogovor sa srpskom stranom kojim bi Bosanska Posavina pripala Srbima. Međutim, spomenuti dogovor u svojoj 3. točki spominje očuvanje kompaktnosti teritorija i komunikacija što se nikako nije moglo ostvariti budući su u idućim danima nastavljene borbe kako u Bosanskoj Posavini tako i na području Srednje Bosne te u dolini Neretve od Mostara do Stoca pa se na taj način provedba toga sporazuma nije mogla dogoditi.⁴⁶

Negativnim konotacijama opletena je i uloga Republike Hrvatske u ratnim sukobima u Bosanskoj Posavini te se govori se o nedovoljnom angažiranju hrvatskih snaga u obrani predmetnoga područja. Ipak, treba u obzir uzeti i kontekst vremena u kojemu se sukob odvijao te primjetiti kako je u tom trenutku gotovo trećina teritorija Republike Hrvatske pod kontrolom srpskih snaga. Republika Hrvatska kao i Slavonski Brod dali su ono što su objektivno u tom trenutku mogli dati za obranu Bosanske Posavine. Jednako tako ne smije se zanemariti niti popis stanovništva iz 1991. godine. Shodno tomu dolazi se do zaključka kako Hrvati nisu bili apsolutna većina, nego relativna većina u Bosanskoj Posavini u kojoj Muslimana bilo gotovo 30 posto. Sukladno tome nameće se pitanje koliko je za obranu dalo službeno Sarajevo te koliko ih je zapravo bilo briga za ratna događanja koja su se odvijala u Bosanskoj Posavini. Službeno Sarajevo u jednoj je stvari bilo iznimno aktivno, ali to nije bilo slanje snaga u pomoć iscrpljenim braniteljima Bosanske Posavine. Bile su to pritužbe koje je Izetbegovićev ministar vanjskih poslova Haris Silajdžić slao veleposlaniku BiH u Ujedinjenim narodima Muhamedu Šaćirbegoviću u kojima se zahtjeva povlačenje hrvatskih snaga s cijelog područja Posavine.⁴⁷ Sukladno tomu i rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 752 od 15. svibnja 1992. navodi da se hrvatske snage moraju povući s područja Bosanske

⁴⁶ „Bosanska Posavina: ni prodana, ni predana...“. Portal hkv.hr, 12. listopada 2012. Pristup ostvaren: 5. srpnja 2019. <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/13062-bosanska-posavina-posavina-ni-prodana-ni-predana.html>

⁴⁷ LUČIĆ, *Uzroci rata*, 420.

Posavine. Na istu se rezoluciju nastavljaju i rezolucija 771 od 13. kolovoza te rezolucija 780 koja je donesena 6. listopada 1992. odnosno na dan pada Bosanskog Broda.

Nadalje, spominje se i politički dogovor između Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića oko podjele BiH. Kao „krunski dokaz“ navodi se salveta na kojoj je navodno Franjo Tuđman iscrtavao granice prema kojima bi trebala biti izvršena unutarnja podjela BiH. Ipak, logika stvari malo je drukčija. Kao prvo, valja uzeti u obzir kako je Slobodan Milošević cijelo vrijeme rata bio na liniji velikosrpske politike. Ista jasno označava svoje linije, a prema tim linijama BiH bi pripala isključivo srpskoj strani. Nadalje, još je nešto iznimno neobično u konstrukcijama o podjeli BiH. Hrvatska strana prihvaća bespogovorno svaki od mirovnih planova⁴⁸ vezanih za unutarnju podjelu BiH, a u svakom od tih planova Bosanska Posavina pripala bi upravo hrvatskoj strani.

⁴⁸ Ovo se odnosi na prihvaćanje Carrington-Cutileirovog plana iz ožujka 1992., Vance-Owenovog plana iz siječnja 1993. te Owen-Stoltenbergovog plana iz srpnja 1993. godine

5. Zaključak

Multiplicirane konstrukcije o „prodaji“ Bosanske Posavine još više gube na snazi ako se proanalizira vojni aspekt bitaka koje su se vodile. U tijeku trajanja sukoba odnos snaga seao je otprilike do omjera od jedan naprema deset na štetu branitelja u Posavini. Osim konstelacije snaga koje su nedvojbeno određivale tko će dominirati na posavskom ratištu valja naglasiti i konfiguraciju terena koji je isto tako odigrao ulogu u određivanju ishoda bitke. Pretežno ravničarski teren kakav je karakterističan za Bosansku Posavinu pružao je velike mogućnosti uvježbanim oklopno-mehaniziranim snagama⁴⁹ kojima su se suprotstavile generalno slabo opremljene hrvatske postrojbe. Motivirane postrojbe borile su se za „Koridor života“ koji je za srpsku stranu bilo neophodno probiti kako se ne bi ponovio slučaj u kojemu je 12 beba umrlo u razdoblju od svibnja do lipnja 1992. u banjalučkom rodilištu zbog nedostatka kisika. Srpske snage uspjele su u naumu spajanja okupiranih istočnih i zapadnih područja BiH te spomenuta operacija predstavlja vjerojatno i jednu od najbitnijih bitaka za daljnja događanja na području BiH koje su razvidne do današnjih dana.⁵⁰

Nasuprot raznim konstrukcijama pa tako i ovima o „prodaji“ uvijek se nalaze činjenice koje govore same za sebe. Bitno je detaljno i pozorno iščitavati sve ono što nam one nude. Neosporna je činjenica da bi Bosanska Posavina pala puno ranije da se upravo postrojbe RH nisu uključile u sukobe početkom ožujka 1992. godine. Borbe su potrajale više od pola godine nakon prvotnih sukoba u Bosanskom Brodu. Hrvatske su se snage unatoč velikim naporima na bojišnicama u Republici Hrvatskoj iscrpljivale do krajnjih granica kako bi obranile Posavinu. Osim na ratištima duž cijele Bosanske Posavine Republika Hrvatska se uključila u sukobe na području cijele BiH i na humanitarni način. Tako je RH do kraja 1992. primila 402 768 izbjeglica s područja BiH što također govori o aktivnosti i zainteresiranosti Republike Hrvatske za ljude iz BiH.⁵¹

Na kraju je važno ustvrditi kako svaku temu, a napose ovu koja je još aktivna i živa treba trezveno i objektivno promatrati. Razne su konstrukcije nastale na način koji ne priliči znanstvenom pristupu povijesnoj znanosti. Mnogi su u ratu u Posavini izgubili sve što su do tada imali te su bili prisiljeni započeti nove živote. Shodno tomu konstrukcije o „prodaji“ bile

⁴⁹ Omjer u oklopnim sredstvima na početku akcije „Koridor-92“ bio je 1: 3,46 u korist srpskih snaga

⁵⁰ „Čubrilo: Akcija „Koridor života“ – herojska i sudbonosna bitka“. Portal Glas srpske, 22. lipanj 2019. Pristup ostvaren: 5. srpnja 2019. <http://www.glassrpske.com/drustvo/vijesti/Cubrilo-Akcija-Koridor-zivota-herojska-i-sudbonosna-bitka/lat/286858.html>

⁵¹ „Podaci o prognanicima i izbjeglicama u Domovinskom ratu“, hrvatski-vojn timer.hr. 24. kolovoza 2018. Pristup ostvaren: 5. srpnja 2019. <https://hrvatski-vojn timer.hr/podaci-o-prognanicima-i-izbjeglicama-u-domovinskom-ratu/>

su rezultat upravo tih gubitaka. Shodno tomu teško je objektivno promatrati tijek zbivanja, ali i kontekst u kojemu se bitka za Posavinu odvijala. Ovim radom nastoji se prikazati objektivniji pristup temi pada Bosanske Posavine koja u sebi uključuje činjenice, a ne samo subjektivne projekcije vezane uz predmetno područje za čiji je pad *a priori* kriva hrvatska strana.

LITERATURA

„Bosanska Posavina: ni prodana, ni predana...“. Portal hkv.hr, 12. listopada 2012. Pristup ostvaren: 5. srpnja 2019. <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/13062-bosanska-posavina-posavina-ni-prodana-ni-predana.html>

„Čubrilović: Akcija „Koridor života“ – herojska i sudbonosna akcija“. Portal Glas srpske, 22. lipanj 2019. Pristup ostvaren: 5. srpnja 2019. <https://www.glassrpske.com/drustvo/vijesti/Cubrilovic-Akcija-Koridor-zivota-herojska-i-sudbonosna-bitka/lat/286858.html>

ĐORĐIĆ, Marjan. *Bosanska Posavina : (povijesno-zemljopisni pregled)*. Zagreb: Polion, 1996.

LISICA, Slavko. *Komandant po potrebi*. Sombor: 1995.

LUČIĆ, Ivica (Ivo). *Uzroci rata: Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine*. Zagreb: Despot infinitus; Hrvatski institut za povijest, 2013.

LUKAČ, Dragan. *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini*. Zagreb-Orašje: Centar za prikupljanje i obradu podataka u Domovinskom ratu; Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“, 1997.

MARIJAN, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot infinitus; Hrvatski institut za povijest, 2016.

MARIJAN, Davor. *Graničari-prilog za ratni put 108. brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske (lipanj 1991.-studen 1992.)*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2006.

MARIJAN, Davor. „Vještački nalaz: o ratnim vezama Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1991.-1995.)“. *Časopis za suvremenu povijest* 36 (2004.), br. 2: 211-247.

„Podaci o prognanicima i izbjeglicama u Domovinskom ratu“, hrvatski-vojn timer.hr. 24. kolovoza 2018. Pristup ostvaren: 5. srpnja 2019. <https://hrvatski-vojn timer.hr/podaci-o-prognanicima-i-izbjeglicama-u-domovinskom-ratu/>

RADELIĆ, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji: 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest; Školska knjiga, 2006.

TOMAS, Mario. „Prikaz i analiza borbi na bosanskoposavskom bojištu 1992.“. *Scrinia Slavonica* 13 (2013), 277-315.

ZOVAK, Jerko. *Rat u Bosanskoj Posavini 1992*. Zagreb: Posavska Hrvatska; Grad Slavonski Brod, 2009.